

באר התורה / הג"ר יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים

פרשת משפטים

"אם בגפו יבא בגפו יצא"

"אם בגפו יבא בגפו יצא אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו" (משפטים כא ג).

בפי' רש"י (שם) בד"ה אם בגפו יבא, שלא היה נשוי אשה כתרוממו אם בלחודוהי. ולשון בגפו בכנפו, שלא בא אלא כמות שהוא, יחידי, בתוך לבושו בכנף בגדו: בגפו יצא, מגיד שאם לא היה נשוי מתחלה, אין רבו מוסר לו שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים, עכ"ל.

א-

באור החיים (שם) בד"ה אם אדוניו וגוי וכו', **עוד צריך לדעת למה הוצרך לומר "והוא יצא בגפו" והלא הדבר מובן שיצא בגפו מאומרו "האשה וילדיה תהיה לאדוניה" וכו' עכ"ל.**

בספר פנים יפות (שם) והוא יצא בגפו. לכאורה אינו מובן דלא הוי דומיא דיצא בגפו דרישא דקרא, דפירושו שלא מסר לו שפחה כנענית והכא הרי מסר לו שפחה כנענית, ותו דהוא מיותר. וכו', עכ"ל.

ה-

ונראה בזה עד"ר מש"כ ברא"ס דמדקאמר מגיד נשמע דמדיוקא דקרא הוא, **והוא בהקדם ביאור שינוי הפסוקים, דבפסוק ג כתוב "בגפו יצא", ובפסוק ד כתוב "והוא יצא בגפו".**

והוא משום דבפסוק ג דמייירי בשאין רבו מוסר לו שפחה כנענית, א"כ עוד קודם יציאתו הוא בגפו, ולכן כתוב "בגפו יצא", פי' דקודם יציאתו הוא בגפו. משא"כ בפסוק ד דרבו מוסר לו שפחה כנענית ורק משום שהאשה וילדיה תהיה לאדוניה לכן הוא יוצא בגפו, א"כ רק לאחר יציאתו הוא בגפו, לכן כתוב שפיר והוא יצא בגפו, פי' דרק לאחר יציאתו הוא בגפו.

ומיושב מה שנתקשה בפנים יפות דהא בסיפא רבו מוסר לו שפחה כנענית, וגם כתוב "והוא יצא בגפו". ולפי מה שנתבאר דבסיפא דכתיב "והוא יצא בגפו" דרק לאחר יציאתו הוא בגפו, דקודם יציאתו הרי יש לו שפחה כנענית. משא"כ ברישא דכתיב "בגפו יצא", דעוד קודם יציאתו הוא בגפו, מדויק שפיר דאין רבו מוסר לו שפחה כנענית.

ומה שנתקשו באור החיים ובפנים יפות דהוא מיותר, י"ל דמה דנלמד דאין רבו מוסר לו שפחה ממש"כ "בגפו יצא", הוא רק לאחר שכתוב "והוא יצא בגפו", דשינה קרא בסיפא מברישא ודו"ק.

ו-

ברא"ס (שם) דלא נלמד מפשטיה דקרא דבגפו יצא הוא דומיא דבגפו יבא והיינו אשה ישראלית.

ולהמתבאר גם לפי מש"כ הוא מדיוקא דקראי, פי' דמאחר דשינה בסיפא וכתב "והוא יצא בגפו", מזה נלמד על "בגפו יצא דרישא, וא"כ כמו בסיפא מייירי בשפחה כנענית, כמו"כ ברישא הכוונה על שפחה כנענית, ודו"ק.

ז-

בחזקוני (שם ג) בד"ה בגפו יצא פי' רש"י מגיד שאם לא היה נשוי מתחלה אין רבו מוסר לו שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים. דאינו בא ללמד שרבו ימסור לו שפחה כנענית אבל היא לא תצא עמו דהא מ"האשה וילדיה נפקא", עכ"ל.

ולהמתבאר דמכיון דכתיב בגפו יצא ע"כ הכוונה דעוד קודם יציאתו הוא בגפו, וא"כ קאי על מה שאין רבו מוסר לו שפחה כנענית. [דאי קאי על מה שרבו מוסר לו שפחה כנענית ואמר כי יצא בגפו, היה לו להקדים תיבת יצא לתיבת בגפו].

באור החיים (שם ג) רבותינו ז"ל בקידושין וכו' אמרו יחידי נכנס יצא מכאן שאין רבו רשאי למסור לו שפחה כנענית אלא אם הוא נשוי. ונראה כי הוקשה להם יתור הכתוב למה הוצרך לומר כן, ממה נפשך אם לומר כי דווקא כשיכנס בגפו הוא שיצא בגפו, אבל כשיכנס עם אשתו לא יצא בגפו, פשיטא כי מי הכניסה שצריך לומר כן, ותמצא שדקדקו רבותינו ז"ל (קידושין כב א) במאמר "ויצאה אשתו" כי לא היה צריך לאומרה ופירושה לחייב מזון אשתו ובניו, ואם על שפחה הנותן לו רבו אינו צריך הרי הוא אומר בסמוך האשה וילדיה תהיה לאדוניה והוא יצא בגפו, **אלא ודאי לדרשה בא לומר אם בגפו פירוש בלא אשה ישראלית ממה שגילה בסוף דבריו אם בעל אשה וגוי, בגפו יצא פירוש יחידי יצא פירוש ישאר בכמות שהוא יחידי עד יציאתו.** או על זה הדרך מקיש יציאה להכנסה כשם שכשנכנס נכנס יחידי ממש בלא אשה ובנים בין היוצאים עמו בין הנשארים בבית האדון כמו כן ביציאתו. ואם היתה לו אשה ולא היו לו בנים גם כן אין רבו מוסר לו שפחה שאנו קוראים בו בגפו, ואין צריך לומר היו לו בנים ולא היתה לו אשה: **וראיתי להרא"ם שדייק שהיה לו לומר אם בגפו וגוי כן יצא. ואין דבריו נראים כי אדרבה אם היה אומר כן יהיה נשמע יותר שלא יתן לו שפחה וישאר כמות שהוא. והאמת כי טעם שלא אמר כן כי יש לחוש לדרשות אחרים הנשמעים ממנה והמשכיל יבין וכו' עכ"ל.**

ג-

"אם אדניו יתן לו אשה וילדה לו בנים או בנות האשה וילדיה תהיה לאדניה והוא יצא בגפו" ע"כ (שם ד).

ובפי' רש"י (שם) בד"ה אם אדניו יתן לו אשה, מכאן שהרשות ביד רבו למסור לו שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים. או אינו אלא בישראלית, תלמוד לומר "האשה וילדיה תהיה

2 שם: ועיין בחידושי קידושין (כ א) דס"ל לתיק בגפו יצא שלא יצא בראשי אברים בקי"ו מעבד כנעני, ולא נתבאר והוא יצא בגפו דסיפא למאי אתי. ונראה משום דהיי"א שיוצא בראשי אברים היינו משום דקיי"ל דע"ע גופו קנוי כדאיתא שם (טו א), דאי נימא דאין בו אלא קנין פירות ליכא למילף בקי"ו מעבד כנעני, דהא עבד כנעני גופו שאינו קנוי אלא לפירות אינו יוצא בראשי אברים כדאיתא בב"ק (ז א). לפ"ז לפי מה שכתבו הרמב"ן והריטב"א ז"ל לעיל דטעמא דע"ע גופו קנוי הוא משום דהתורה התירה לו למסור שפחה כנענית, א"כ איש לתיק דאף דכתיב ברישא בגפו יצא שאינו יוצא בראשי אברים, מ"מ איצטרך קרא בסיפא ביש לו אשה דרבו מוסר לו שפחה כנענית, ואז ע"כ יש בו קנין הגוף כמיש הרמב"ן והריטב"א, אפ"ה אינו יוצא בראשי אברים. דאי מרישא הי"א דווקא בכנס יחידי דאינו רשאי למסור לו אז אין בו קנין הגוף, לכך אינו יוצא בראשי אברים, לפ"ז יש לומר גם לראב"י דמפרש יצא בגפו דרישא יחידי כמשמעו, מי"מ "הוא יצא בגפו" דסיפא דאי אפשר לפרש יחידי כנ"ל, ע"כ פירושו והוא יצא בגפו שאינו יוצא בראשי אברים, וממילא מתורץ מה שהקשו המפרשים [ע"י פני יהושע כ א ד"ה א"ל אביי] דמנליה לראב"י שאינו יוצא בראשי אברים, עכ"ל.

1 שם: עוד צריך לדעת למה כפל לומר "אמר". אכן כוונת הכתובים הוא לצד כי יצו האל השתנות הדין אם בגפו יבא בגפו יצא פירוש שאין רבו יכול למסור לו שפחה כנענית אלא אם היה נשוי כאומרם בקידושין (כ א) ויאמר האומר מדוע חקק ה' חוקה זו להשתנות הדין מה לי היה נשוי או לא, לזה בא הכתוב בחכמה לתת טעם ואמר הטעם הוא "אם אדוניו יתן לו אשה" (שם ד) שהיא שפחה כנענית כמובן מהענין המשפט הוא ש"האשה וילדיה תהיה לאדוניה" והוא העבד יצא בגפו פירוש בלא אשה כל עיקר, ולהיות כן אם יתן לו רבו אשה והוא פנוי מעולם לא ירצה לצאת מעבדות לצד ב' סיבות, האחד אהבת אשתו ובניו, והב' שבצאתו נשאר פנוי, ושתיים רעות יש לו ביציאתו, ולצד זה כל עבד איש לא יחפוץ לצאת מאת רבו מה שאין רצונו יתברך כן. אשר על כן גזר אומר שלא יתן לו רבו אשה אלא אם הוא נשוי כי בזה יקל מעליו הפרדת אשתו ובניו כיון שיש לו אשה ישראלית בת חורין יהיה בעיניו קל לצאת, וכפי פסוק "אם אדוניו יתן לו רבו אשה וילדיה תהיה לאדניה" (שם ה) פירוש מלבד אמירה אי עששה ה' לו תיקון כנוכר, עוד יאמר "אהבתי" וגוי, והגישו וגוי ורצע וגוי (שם ו) כי זה מעיד שאינו חושש לעולו ית' וקונה אדון לעצמו, עכ"ל.